

Милош Ковачевић
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

СТЕПЕНОВАЊЕ У ОКВИРУ СУПЕРЛАТИВА¹

У раду се анализирају синтаксичке форме релативног и апсолутног суперлатива којима се исказује градирање особине изражене суперлативом придјева или прилога, с тим да то суперлативно градирање може бити инклузивног и ексклузивног типа.

Кључне речи: компарација, поређеница, поредбеница, инклузивни суперлатив, ексклузивни суперлатив.

1. Граматичка особина својствена само квалитативним (описним) придјевима и с њима хомоформним прилозима јесте компарација. Компарација се обично дефинише као граматикализована тро-степенна градација, при чему се „ступњеве разлике у количини исте особине изричу посебним облицима придјева“ (Бабић и др. 1991: 632), и то тако што „основни придев (позитив) означава основну, позитивну особину; први ступањ (компаратив) казује особину у вишем степену од оне која се означава основним придевом; а други ступањ (суперлатив) показује да појам који он одређује – означену особину има у највишем степену између свих појмова с којима се пореди“ (Стевановић 1991: 253).

1.1. Зависно од типа синтаксичке конструкције у којој се остварује, компарација може бити или *релативна* или *апсолутна* (Мразовић, Вукадиновић 1990: 272-273). Релативна је када је остварена као поредбена конструкција, тј. као конструкција у којој су наведена најмање два појма која дијеле дату особину или у једнаком или у неједнаком степену. Уколико се конструкција остварује с позитивним (основним) обликом придјева, онда се између појмова који се пореде успоставља еквативни однос, који представља „синтаксички облик изражавања значења једнаког степена испољености неке особине у два члана поређења“ (Пипер и др. 2005: 851). Други члан поређења у еквативној конструкцији остварује се у форми *као (и) / колико (и) + номинатив* (као нпр: *Иван је сјај као / колико и Петар*). Ако се, пак,

¹ Рад је урађен у оквиру пројекта 148024Д *Српски језик и друштвена креиња*, који финансира Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије.

поредбена конструкција остварује с компаративом или суперлативом придјева (или прилога), између појмова који се пореде успоставља се диферентивни однос, који „обухвата све облике изражавања значења неједнаког степена испољености неке особине у два члана поређења“ (Пипер и др. 2005: 851). У диферентивним конструкцијама с компаративом други члан поређења реализује се или у форми *од+генитив* или у форми *него+номинатив* (нпр. *Иван је сџарији од Пеџира / него Пеџар*), док се у конструкцијама са суперлативом други члан поређења изражава или формом *од+генитив*, или формом *међу+инструментал*, или пак у форми *између + генитив* (нпр. *Иван је најсџарији од њих / међу њима / између њих*).

Апсолутно поређење остварује се када се у реченици не наводи појам с којим би се у количини особине изражене придјевом поредио експлицирани појам (као нпр: *Ово је сџара / сџарија / најсџарија њврђава*). Из тога проистиче да се апсолутно поређење увијек изражава реченичном формом, док су типови релативног вазда остварљиви (али не увијек и остварени) у синтагматској форми твореној од позитива, компаратива или суперлатива придјева и једне од конструкција за поређење (као/колико+номинатив; од+генитив/него+номинатив; од+генитив/између+генитив/међу+инструментал).

1.2. Лингвистичка литература не нуди термине за чланове релативне поредбене конструкције, него се они називају првим и другим чланом поређења, односно чланом који се пореди и чланом са којим се врши поређење. Да бисмо избјегли те описне конструкције, ми ћемо у овоме раду у конструкцијама релативног поређења јединицу којом се изражава први члан поређења, односно члан који се пореди, називати *поређеницом*, док ћемо синтаксичку јединицу којом се изражава други члан, члан с којим се врши поређење, звати *поредебеницом*. Према томе, свака синтаксичка конструкција релативног поређења (компарације) нужно укључује *поређеницу* (члан који се пореди, поређени члан) и *поредебеницу* (члан са којим се врши поређење, поредбени члан).

2. У овоме раду бавићемо се анализом суперлативних конструкција у савременом српском језику, али не свих, него само конструкција којима се изражава градиција у оквиру суперлатива. Друкчије речено, анализи ће бити подвргнуте само форме и значења суперлативних конструкција у којима се врши градиција између појмова којима се приписује највећи степен особине изражен суперлативом придјева. Нужан морфолошки услов остварења такве конструкције јесте присуство суперлатива придјева или у поређеници или у по-

редбеници. Уколико је суперлатив придјева изражен у поредбеници, онда суперлативна конструкција припада формама релативне компарације, а ако је суперлатив придјева смјештен у поређеницу, онда најчешће суперлативна конструкција припада формама апсолутне компарације.

2.1. Ако је суперлатив придјева смјештен у поредбеницу, а ако се плуралском формом поредбенице изражава неодређен скуп појмова обједињених особином присутном у највишем степену (што потврђује сама суперлативна форма придјева), онда се појам у поређеници само укључује у дати суперлативом обједињени скуп појмова. У питању је, дакле, инклузивни суперлатив, јер се један или више појмова именованих у поређеници укључује у бројно недефинисану (неодређену) групу појмова које карактерише присуство истог својства заступљеног у највишем степену. Инклузивне суперлативне конструкције остварују се или а) као реченичне или као б) синтагматске. Уколико је, наиме, појам у поређеници изражен неком од супстантивних врста ријечи (именицом или именичком замјеницом), онда се инклузивно суперлативно поређење овога типа реализује у реченичној форми, при чему по правилу поређеница долази у субјекатској, а поредбеница у предикативној функцији, као нпр.²:

(1) ...једна врста Београђана успева да буде *међу најелегантнијим* људима на свету. (М. Капор, 82); Кошаркаши Сплита су *међу најмлађима* у том такмичењу. (Политика, 31995, 30. 11. 2002, 9); Зашто је становништво Србије *међу најстаријима* на свету (Политика, 32038, 15. 1. 2003, 1); *Међу најпознатијима* [глумцима] је био Глоб. (Данас, 1905, 16. 12. 2002, 24); ...становништво Србије спада *међу најстарије* становништво Европе. (Вечерње новости, 30. 3. 2003, 2); ...дебитанти су увек били *међу најбољима* на терену. (Вечерње новости, 31. 3. 2004, 48); ...централна Србија *међу најстаријим* подручјима на свету. (Политика, 32026, 31. 12. 2002. – 2. 1. 2003, 9); Ваше књиге су *међу најшраженијима* у библиотекама Србије. (Национал, 29. 1. 2003, 18); Сцене битака у овом филму спадају *међу најбоље* ратне сцене икад снимљене. (Експрес, 14307, 2. 8. 2004, 20); Иначе, наша Менса је *међу најпоштованијим* и *најактивнијим* на свету. (Курир, 408, 30. 8. 2004, 9); Србија спада *међу највеће* произвођаче шљиве у свету. (Блиц, 3062, 21. 8. 2005, 10); Посланици у Скупштини СЦГ *међу најилаћенијим* на свету. (Курир, 651, 18-19. 6. 2005, 5); Српска тениска колонија у Аустралији била је *међу најбројнијима*. (Блиц, 3578, 28. 1. 2007, 32); Андре Жид спада *међу највеће* француске писце. (Политика, 32604, 14. 8. 2004, 24); Стрпљивим радом организатори филмског фестивала у Сарајеву успели су да у својој десетој години постојања профилишу

2 Списак ексцерпираних извора види на крају рада.

програм који их је уврстио *међу најзначајније* регионалне манифестације. (Блиц, 2704, 23. 8. 2004, 13) итд.

Овај тип конструкције, као што се и из наведених примјера види, подразумејева реченицу као форму реализације, и то с номинативним (сингуларским или плуралским) обликом поређенице у функцији граматичког субјекта, док се поредбеница остварује, зависно од рекцијског потенцијала глагола у предикату, или у форми инструментала (у већини наведених примјера, с глаголом *бити* нпр.) или у форми акузатива (примјери с глаголом *уврсти* и *стајати* нпр.) с приједлогом *међу*, и то у функцији предикатива. При том су поређеница као субјекат и поредбеница као предикатив по правилу повезани непунозначним копулативним или семикопулативним глаголом. Ни у једном од наведених примјера инструментална или акузативна форма поредбенице није замјењива ниједном од двију конкурентних суперлативних форми поредбенице, ни оном с приједлогом *од*, ни оном с приједлогом *између* (уп.: *Ваше књиге су *од / између најтраженијих* у библиотекама Србије). Уз то је у свим примјерима поредбеница по правилу праћена неком врстом локализатора, којим се, бројно неодређени скуп, ситуационо – просторно или временски – ограничава (омеђава). Тај локализатор може бити у различитим синтаксичким функцијама (прилошке одредбе, конгруентног или неконгруентног атрибута, као нпр: ...*међу најтраженијима у библиотекама Србије*; ...*спада међу најстарије* становништво *Европе*; ...*спада међу највеће француске* писце; ... *спадају међу најбоље ратне* сцене *икад снимљене*, и сл.). Тако бројно неодређен скуп појмова повезаних суперлативном особином ипак бива омеђен ситуационо (везан за одређен простор или вријеме). Основне структурно-семантичке карактеристике овог подтипа инклузивног суперлатива јесу: а) реченична форма исказивања, б) семантички идентификован појам у поређеници, изражен сингуларском или плуралском номинативном формом у функцији субјекта, в) бројно неодређен скуп појмова у одредбеници израженој инструменталом или акузативом с приједлогом *међу*, и г) присуство мјесног или временског локализатора, којим се бројно неомеђен скуп појмова обједињен суперлативним степеном особине просторно или временски омеђује.

2.1.1. Инклузивна суперлативност може бити и синтагматског типа. Тада је појам у поређеници изражен или лексемом *један*, или лексемом *неки*, док се у поредбеници израженој генитивом с приједлогом *од* јавља бројно неодређен скуп појмова обједињених супер-

лативном особином, по правилу локално или временски ситуираном, као нпр.:

(2) На концерту у Арени били су *неки од највиших* званичника ове земље. (НИН, 2923, 4. 1. 2007, 36); И када би неко други, а не српски писац, као што је писац ових редова, дозволио себи слободу да изнесе *неке од најлошијих* особина народа коме припада? (М. Капор, 73); Уосталом, *неки од најснажнијих и најнегативнијих* ликова из књижевности, од Јага до Ричарда Трећег или Фауста, имају сличне особине. (Глас јавности, 1549, 1. 12. 2002, 17); Као што рекосмо, вила у Крунској била је власништво породице Хаџи-Продановић, *једне од најугледнијих* београдских фамилија. (М. Капор, 297-298); Тако Зека дознаде да је Трбушанов газда *један од најмоћнијих* људи у овом делу Немачке. (М. Капор, 99); Тетак му је био *један од најбољих и највићенијих* људи. (Р. Братић, 217); Фелден је *једно од најпопуларнијих* туристичких места у регији Каринтија. (Блиц, 2511, 8. 2. 2004, 13); ...цео догађај одиграо се у кући *једног од најпознатијих* српских боема – песника Ђуре Јакшића. (Политика, 31918, 14. 9. 2002, Б22); Госпођа Тереса Ривера је вероватно *једна од најинтересантнијих* шпанских дама. (Глас јавности, 1549, 1. 12. 2002, 21); Гамбија је западноафричка држава, *једна од најмањих* у Африци. (Политика, 32511, 13. 5. 2004, А12); ...лепо им је објаснила да је Париз *један од најопаснијих* градова на свету (М. Капор, Елдорадо, 210); У своје време, Мими Лу је дала *једну од најлепших* изјава у историји кинематографије (М. Капор, 271); *Један од најпознатијих* драмских уметника са простора бивше Југославије, сплитски глумац Борис Дворник, после више од деценије пристао да говори за један српски лист (Национал, 18. 9. 2002, 16); Његова даровитост, систематичност и ученост учинили су га још за живота *једним од највећих* наших историчара и *једним од најобразованијих* Срба. (Политика, 32590, 31. 7. 2004, КД 1) итд.

Оно што све ове примјере повезује – а истовремено их структурно одваја од претходне групе примјера – јесте синтагматска форма компаративне конструкције с бројем *један*³ или замјеницом *неки* у поређеници. Основна разлика између примјера са замјеницом *неки* и бројем *један* јесте у томе што се у првом случају поређеница по правилу своди на замјеницу *неки*, док је број *један* често само једна од компонената поређенице. Друкчије речено, поређеница у конструкцији са замјеницом *неки* по правилу је лексичка, док је у конструк-

3 Истина то може, осим броја *један*, бити и било који други број, али су такви примјери готово окационални, попут следећег са бројем *два* у поређеници: *У две од најбучнијих* медијских бомби ове таблоидне сезоне свакако се могу сврстати свадба и развод Јелене Карлеуше и Бојана Карића (Курир, 14. 6. 2005, 13).

цији са бројем *један* она најчешће синтагматска, јер се бројем *један* неријетко упућује на већ идентификован појам у оквиру реченице или текста. Друга је разлика у томе што се замјеницом *неки* увијек упућује на невелик и неодређен број појмова у поређеници који се прикључују бројно такође неодређеном суперлативном скупу појмова, најчешће локално или временски ситуираном. Бројем *један*, с друге стране, увијек се потцртава укључење само једног у реченици по правилу већ идентификованог (именованог) појма у скуп појмова обједињен суперлативним својством, односно припадност тога јединачног појма датоме скупу. Овај подтип суперлативне конструкције има, дакле, следеће карактеристике: а) синтагматску форму, б) у позицији поређенице реализује се само број *један* или замјеница *неки*, в) поредбеница са суперлативом придјева остварује се само у форми генитива плурала с приједлогом *од*, г) по правилу се у реченици наводи и податак о локалном или временском ситуирању неодређеног скупа појмова из суперлативне поредбенице.

У свим до сада разматраним примјерима релативног инклузивног суперлатива, суперлативна лексема смјештена је у поредбеницу, и обједињује бројно неодређен скуп појмова у који се укључује појам именован у поређеници. Уз то, ниједним лексичко-семантичким показатељем не указује се на суперлативно градирање појмова који припадају скупу. С обзиром на лексичко-семантичку структуру поредбене конструкције може се закључити да између чланова суперлативног скупа влада однос *екваитивности*, односно да је укључујућем и скупу поредбених појмова својствен (под)једнак степен присуства суперлативне особине.

2.1.2. Посебан структурно-семантички подтип конструкција са значењем еквативне инклузивне суперлативности представљају конструкције код којих је у поредбеници бројем квантификована количина носилаца суперлативом исказане особине. Овај се подтип од претходних разликује, дакле, само по лексичкој структури поредбенице, јер је сада у поредбеници нужно уз суперлативну лексему наведен и неки главни број, којим се бројно лимитира (одређује) скуп носилаца датог суперлативног својства, као нпр:

(3) Београђанка истакла је да је њен циљ за 2007. пласман *међу њени најбољих* тенисерки на свету. (Курир, 28. 12. 2006, 24); НАСА уврстила Миланковића *међу њених највећих* научника (Вечерње новости, 29. 8. 2004, 16); Грчки национални тим...пласирао се у полуфинале, *међу четвори најуспешнијих* репрезентације на Старом континенту. (Блиц, 2647, 27. 6. 2004, 34); ...сврстала је Србију у по корупцији *десет*

најзлогласнијих држава на планети. (Политика, 32646, 25. 9. 2004, 6); Мој нови дечко је међу њих најушлицајнијих људи у држави (Курир, 11-12. 9. 2004, 12-13); Судићи према попису, становништво Србије је заиста међу десет најстаријих на свету (Блиц, 2787, 14. 11. 2004, 10); Међу два одсто најинтелигентнијих људи на свету су Мадона, Шерон Стоун и Бил Клинтон, али и више од 100 некадашњих Југословена (Курир, 23. 8. 2004, 5); Оваква мобилизација је, нажалост, неопходна, јер је ситуација у нашој земљи када је реч о овој болести међу три најгоре у Европи. (Вечерње новости, 21. 1. 2007, 2); [Свиње] спадају међу десет најинтелигентнијих сисара на планети (Б. Страњакковић, 6); ...већ дуго је међу десет најбољих на свету (Политика, 32676, 25. 10. 2004, 17); Мирјана Митровић о својој новој књизи „Емилија Лета“, која је уврштена међу пет најбољих романа објављених прошле године (Вечерње новости, 18. 1. 2007, 26-27: наднаслов); Предраг Бајчетић је сврстава међу пет најбољих глумица српског позоришта (Политика, 33223, 7. 5. 2006, 47); Стефан се квалификовао међу десет најбољих програмера. (Политика, 32911, 22. 6. 2005, 25); Ана Ивановић стиже међу десет најбољих (Блиц, 2999, 19. 6. 2005, 25); „Мегатренд“ је сврстан међу стоину најбољих светских универзитета (Српски Национал, 16-17. 4. 2005, 7); Освојена титула у Аделаиду и пласман међу 16 најквалитетнијих тенисера на Аустралијен опену најбоља су најава још једне успешне године за српски тенис (Блиц, 3578, 28. 1. 2007, 32); Музичар који је ушао међу сто највећих уметника свих времена иза себе има биографију коју је дуго крио од својих фанова (Курир, 30. 1. 2007, 15) итд.

Поређеницом се, као што се у наведеним примјерима види, именује један или више одређених појмова укључених у бројно дефинисан скуп појмова обједињених суперлативним својством у поредбеници. Поредбеница, чији су нужни конституенти суперлатив придјева и главни број, изражена је инструменталом или акузативом с приједлогом *међу*. Али, будући да се овај тип инклузивне суперлативности изражава реченичном формом, поредбеница може, зависно од лексичкосемантичких особина глагола у предикату, бити изражена и генитивом с предлогом *између*, или пак акузативом с предлогом *у*, с тим што у забиљеженим примјерима приједлог *у* јесте а приједлог *између* није замјењив приједлогом *међу*:

(3а) Универзитет „Мегатренд“ сврстан у 100 најбољих [→ *међу* 100 најбољих] универзитета у свету. (Српски Национал, 16-17. 4. 2005, 7); Бирачи ће се опредељивати између два најбоље [→ *међу* два најбоље] пласирана кандидата из првог изборног круга. (Политика, 32653, 2. 10. 2004, 1).

2.1.3. Не остварује се само реченични него и синтагматски под-тип суперлативне инклузивне конструкције са бројем *један* у поређеници и поредбеницом у форми генитива с приједлогом *од* уз који долази број и суперлатив придева, као нпр:

(4) ...за звање шефа *једног од два најуспешнија* југословенска фудбалска клуба најквалитетнији [су] људи који су већ били део Партизанове фудбалске породице. (Данас, 1912, 23. 12. 2002, 7); Мурињо је одиграо *једну од две најважније* утакмице свог живота. (Блиц, 2889, 27. 2. 2005, 22); За „кандидатуру“ *једног од двојице најштраженијих* хашких оптуженика на место првог војника СЦГ заслужна је православна организација „1389“. (Блиц, 2896, 6. 3. 2005, 3); Држим пак да ће [он] бити *једно од два или три најзначајнија* имена тамо. (Блиц, 3006, 26. 6. 2005, 30); Захвалан сам *једном од три највећа* српска клуба што ми је пружио шансу. (Блиц, 3546, 24. 12. 2006, 27); Велика је част што је *једно од три најстарија* европска позоришта... дошло у Београд. (Блиц, 3356, 17. 6. 2006, 14); Овај меч јесте *један од четири најтежа* која нас очекују ове јесени у домаћем првенству. (Блиц, 2710, 29. 8. 2004, 30); Андреј је *један од пет најбољих* играча на свету. (Курир, 16. 12. 2004, 20); Имао сам понуду *једног од пет највећих* европских клубова. (Вечерње новости, 4. 8. 2006, 45); Очигледно да крилни центар Кингса још увек не може из главе да избаци званично *једну од 100 најсексибилнијих* жена свих времена. (Курир, 30. 12. 2004, 21) итд.

2.1.3.1. У конструкцијама овога типа у поређеници се осим броја *један* може реализовати и неки други главни број којим се актуализује припадност не једног него већег броја носилаца особине бројно дефинисаном суперлативном скупу у поредбеници. Осим тога, форма суперлативне поредбенице не мора нужно бити генитив с приједлогом *од*, него то могу бити како генитив с приједлогом *између*, тако и акузатив или инструментал с приједлогом *међу*, што потврђују и следећи примјери:

(4а) Притом је *девети од десет најшопилијих* година забележено у протеклој деценији. (Блиц, 2842, 11. 1. 2005, 4); Највеће шансе за титулу дају се Арсеналу, испред Челсија, који има *шест трансфера међу седам најскупијих* у Енглеској овога лета. (Блиц, 2695, 14. 8. 2004, 27); На светском такмичењу у програмирању, *међу 30 најбољих* учесника, *десет* је из ове школе. (Вечерње новости, 31. 12. 2006. – 2. 1. 2007, 32); Кога данас изабрати за српског патријарха? Најбољег. Ако то нисмо у стању, онда бар *једног између три најбоља*. (Курир, 26. 12. 2006, 5) и сл.

Наведени примјери показују да су у синтагматском типу инклузивног суперлатива са главним бројем и суперлативом придјева у поредбеници начелно међусобно замјењиве генитивне форме

с приједлогом *од* и *између*, и инструментална форма с приједлогом *међу* (док због рекцијски искључујућих глагола у предикату изостаје супституцијска конкурентност акузатива с приједлогом *међу*), с тим да је у овом типу конструкција употребно неупоредиво најфреквентнија поредбеница у форми генитива с приједлогом *од*.

2.1.3.2. У свим до сада анализираним типовима суперлативних конструкција са суперлативом придјева у поредбеници инклузивни карактер везе поређенице и поредбенице указује на семантички однос еквативности између поређеницом актуализованог појма и појмова из поредбенице којима он припада. Заправо, нема ниједног лексичко-семантичког показатеља који би указивао коју позицију у оквиру бројно (не)одређеног скупа суперлативних појмова заузима појам из поређенице. Из тих разлога може се закључити да – иако се прагматички подразумеијева градираност – граматички сваки од појмова у поредбеници, укључујући и појам из поређенице, подједнако дијеле суперлативну особину, односно подједнако конкуришу за свако од мјеста у оквиру суперлативног скупа датог у поредбеници.

2.1.4. То, међутим, не значи да се у конструкцијама релативног суперлатива не може лексичко-семантички предодредити градациона релација једног или више елемената према осталим елементима обједињеним суперлативном особином. Тада суперлативна конструкција нужно има диферентивно значење. А то диферентивно значење предодређује употреба редног броја у синтагми поређенице, који експлицитно указује на то коју позицију дати појам заузима према количини заступљености суперлативне особине у бројно (не)одређеном скупу појмова у поредбеници, као нпр:

(5) Телеком, ПТТ Србије и Апатинска пивара *први од 10 најбољих* (Курир, 1. 12. 2005, 7: наслов); Рак дебелог црева спада *међу најчешће* карциноме савременог човека. *Трећи је међу најчешћим* туморима у развијеним земљама (Интернационал, 19-20. 2. 2005, 22) итд.

2.1.4.1. Овај тип диферентивног инклузивног суперлативног значења изражен редним бројем много чешће се остварује у оквиру *ајсолушног сујерлатива*, тј. у суперлативној синтагми састављеној од редног броја и суперлатива придјева, али без експлицирања поредбенице, као нпр:

(5а) Пораз у Новом Саду је *други најубједљивији* који су у историји плави кошаркаши забележили у сусретима са Шпанијом. (Вечерње новости, 18. 9. 2005, 40); Лондон је посетило једанаест и по милиона страних туриста, што је далеко више од *другог најпопуларнијег* града

Париза, који је током исте године посетило мање од девет милиона. (Политика, 32419, 7. 2. 2004, А12); *Трећа најјефтинија забава* (Блиц, 2684, 3. 8. 2004, 15; наслов); ...он [= Нгуеми] је *шести најгори* живи диктатор на планети. (Блиц, 2712, 31. 8. 2004, 6); Власник Челзија, Рус Абрамович, *једанаести* је *најбогаћији* човек на планети. (Вечерње новости, 14. 1. 2007, 39); Ово задовољство руског мултимилијардера (званично *11. најбогаћији* човек на свету) коштало је шест милиона евра. (Вечерње новости, 30. 1. 2007, 47) итд.

2.1.4.2. За изражавање *другог* на скали носилаца суперлативне особине у српском језику створена је посебна синтаксичка конструкција са генитивним приједлогом *послије*. Наиме, неке се појму приписује највећи степен особине, односно прво мјесто на скали носилаца особине изражене суперлативом, али се навођењем генитива с приједлогом *послије* показује да је носилац суперлативне особине на тој скали на другом, а не на првом мјесту. Ова конструкција заправо служи за представљање другог као првог, за истицање (наглашавање) значаја другог који се у синтаксичкој конструкцији представља као први носилац, с тим да се тај „примат“ у количини особине коригује навођењем приједлошко-падежне везе *послије*+генитив, као нпр:

(56) Раштан је *најбољи* лијек *послије* рена (Р. Братић, 145); Али и на том светом месту, *најсветијем* *после* *божијег* *престола*, срео је доста несрећних (В. Николић, 175); [Дирк Новицки] тренутно је *најпоуларнији* немачки спортиста *после* *Михаела Шумахера* (Национал, 222, 27. 8. 2002, 26); Мадрид је град који *после* *Београда* *највише* *волим*. Поново сам у Мадриду, у граду који *највише* *волим* *после* *Београда* (Балкан, 236, 26. 1. 2004, 24); Зашто је „Мали принц“ Антоана де Сент Егзиперија постао *најчитанија* књига *после* *Библије* (Вечерње новости, 29. 8. 2004, 14); ...забележио је у свом капиталном делу „Србија“ да је Шабац „*најлепша* *варош* у Србији, *после* *Београда*“ (Политика, 32611, 21. 8. 2004, 12); И заједно ћемо се упутити ка месту на коме је чалабрцкање, *после* *проналаска* *шочка*, *највећи* *изум* од постанка не само нашег човека до данас, него и до нашег опстанка до овога часа. (Р. Бојичић, 79); Који град у Србији је важио за „*најлепши* *после* *Београда*“ у другој половини 19. века? (Политика, 32611, 21. 8. 2004, 12); ...није он [Свен Ериксон] *цабе*, *после* *Муриња*, био *најлађенији* тренер на планети (Прес, 17. 8. 2006, 32); Али, Галесови сународници прихватили су га оберучке јер потиче из Југославије, земље у којој се *мимо* *Америке* игра *најбоља* и *најлепша* кошарка. (Курир, 29. 8. 2006, 23) итд.

Значење свих конструкција јесте заправо значење *други+суперлатив*⁴ (нпр. *други најилаћенији* тренер), само што се за разлику од те везе броја и суперлатива у овој конструкцији „други“ представља као први, односно први на синтаксичком плану долази у сјенци другог. Уз генитивни приједлог *послије*, за навођење „првог“ користи се као синоним, истина ријетко (као у нашем посљедњем пријеру) и приједлог *мимо* с генитивом.

2.1.4.3. Док приједлози *послије* и (ријетко) *мимо* служе за градирање, за комуникативно истицање другог на мјесто првог, дотле приједлози *пored* с генитивом и *уз* с акузативом, и ријетко у врло специфичним условима инструментални приједлог *са*, служе за исказивање односа еквативности између више елемената који дијеле прву позицију на скали суперлативног градирања, односно служе за исказивање градирања при изражавању „диобе првога мјеста“⁵, као нпр:

(5в) *Пored* Београђана и наших пацијената на одељењу, најгоре је људима из унутрашњости (Вечерње новости, 4. 8. 2005, 3); *Пored* аутомобилске индустрије и електронике, хаику им је најважнији бренд. (М. Капор, 48); Сада је Гронинген по снази од свих могућих противника био најшези после енглеског Тошехема. (Политика, 33334, 26. 8. 2006, 20); *Уз* храну, најпродаваније [су биле] играчке, козметика, гардероба и мобилни телефони (Вечерње новости, 3. 1. 2007, 7: поднаслов); Париз је град који је најлепши за њега, *пored* Београда (Блиц, 2835, 3. 1. 2005, 30); Никола Тесла ужива глас, да је с Едисоном најзнаменији техничар садашњице (Политика, 32048, 25. 1. 2003, Б17) итд.

2.1.4.4. Смјештеност некога појма на сам врх или дно скале присуства суперлативне особине постиже се употребом придјевско-прилошке синтагме у којој се прилогом „граничности“ (типа: убједљиво, апсолутно, далеко) наглашава присуство дате особине у најмаксималнијој или најминималнијој количини али у оквиру суперлатива, као нпр:

(5г) ...тешко је издвојити шта је убједљиво најгоре. (Курир, 24-25. 7. 2004, 15); То је убједљиво најмање. (Интернационал, 12. 9. 2004, 3);

4 Због тога комбиновање реализација обију конструкција при граматичком представљању другог представља плеоназам, какав случај имамо у следећа два примјера: Већина испитаника ... сматра да је Буш *друга највећа* опасност по мир у свету *после Осаме бин Ладена* (Блиц, 3553, 31. 12. 2006. – 2. 1. 2007, 6); Канада је, *после Русије, друга најхладнија* земља на свету (Интернационал, 4. 2. 2004, 27).

5 Речник МС (1976: 439) под одредницом *уз* одређује у т. б. значење предлога *уз* и *пored* као значење „додавања“, поткрепљујући га примјером: *Уз опширо око имају и добар укус.*

Партизанова група у Купу УЕФА је статистички *убедљиво најтешжа и најквалитетнија*. (Вечерње новости, 7. 10. 2004, 46); ...ваша песма била је *далеко најгора*. (Курир, 13. 11. 2006, 12); *Ајсолућино најбољи!* (Вечерње новости, 31. 12. 2006. – 2. 1. 2007, 80: наслов); *Убедљиво најнепопуларније* личности у Србији су амерички председник Џорџ Буш и британски премијер Тони Блер. (Вечерње новости, 5. 1. 2007, 4); Ох, душо, морам да те упознам са *ајсолућино најшармантнијим* Парижанином свих времена! (М. Капор, 211); ...у „нодуларном ливу“, где се десила хаварија, *убедљиво су најлошији* услови рада (Вечерње новости, 21. 1. 2007, 7); Покушали су гости да узврате, али била је ово њихова *далеко најслабија* партија у сезони. (Блиц, 3571, 21. 1. 2007, 25); *Убедљиво најниже* цене (Блиц, 3573, 23. 1. 2007, 24: реклама) итд.

2.1.5. За изражавање значења максимализоване суперлативне особине, односно *надсујерлативног значења*, у српском се језику користе неколике синтаксичке конструкције релативног суперлатива специфичне структуре. Најприје се то постиже „компарацијом суперлатива“, а „компарација суперлатива“ остварује се у случајевима када се у поређеници и поредбеници употребе иста придјевска лексема, само што је у поређеници она у облику компаратива а у поредбеници у облику суперлатива, тако да компаративна форма лексеме има прагматичку вриједност надсуперлативног компаратива. На тај се начин „прекорачује“ суперлатив, односно компаративном формом лексеме наглашава се да појам у поређеници има особину у вишем степену од онога израженог суперлативом, оствареним у сингуларној или плуралној форми генитива с приједлогом *од*, као нпр:

(6) ...не можемо се претварати да то не видимо, а како нам никад ништа важно није било *важније од најважније*, нећемо ни сада „бегат“ са мегдана (Блиц, 2175, 2. 3. 2003, 6: Горан Бабић); Од шест жена, само су две биле релативно младе, а и оне *старије од најстарије* међу њима. (Р. Кузмановић, 27); Гледајући у „девојче“ – Јелену, која је...била *лепша од најлепше*, Сремац је пажљиво слушао арију. (Књижевне новине, 1064-1065, 15. 8. – 15. 9. 2002, 15); Хладноћа жене која те више неће *хладнија* је *од најхладније* поларне ноћи. (Д. Николић, 177); Ништа јучерашње не наликује данашњем, далеко је постало *ближе од најближе*, а блиско *даље од најдаље* (Вечерње новости, 26. 12. 2004, 18: Петар Сарић); Управо поринут брод *већи од свих највећих* (Вечерње новости, 22-23. 4. 2006, 25: наднаслов); *Од најслађе – слађа* (Вечерње новости, 13. 8. 2006, 7: наслов); Они су постали *гори од најгоре*. (Вечерње новости, 22. 10. 2006, 6) итд.

2.1.5.1. „Надсуперлативним компаративом“ појму у поређеници приписује се, као што се види, виши (компаративни) степен

особине од оне изражене суперлативом у поредбеници, тако да ове конструкције представљају конструкције ексклузивног суперлатива. То истицање, издвајање, појма из скупа суперлативних појмова не изражава се само надсуперлативним компаративом него и надсуперлативним суперлативом. И у суперлативно суперлативним, баш као и у претходним компаративно суперлативним синтагмама, и у поређеници и поредбеници мора бити иста лексема, али сад не само лексички него и облички иста: обје су у облику суперлатива, с тим да се, за разлику од синтагми надсуперлативног компаратива, у синтагмама надсуперлативног суперлатива поредбеница не остварује искључиво у форми генитива с приједлогом *од*, него и у форми инструментала с приједлогом *међу*, као нпр:

(7) А цео овај хаос као да је механизам који нам помаже да искристалишемо *најлејше од најлејшега*. (М. Капор, 197); Бирао сам, дакле, *најбоље од најбољега*. (Р. П. Ного, 205); Логично, он је *најјамејнија од најјамејнијих* глава (Национал, 22. 1. 2002, 9); Чак и они *најхрабрији од најхрабријих* дошли у лицу бледи као крпа. (Р. Домановић, 66-67); *Најнижи од најнижих* (Политика, 32937, 18. 7. 2005, 1: наслов); *Најбољи од најбољих* (Вечерње новости, 25. 5. 2006, 26: наслов) и сл.

(7а) Чули су се звуци *најбољих међу најбољима* (Вечерње новости, 11. 12. 2003, 21); *Најбољи међу најбољима* (Вечерње новости, 16. 1. 2007, 37: наслов); ...то се *највећи међу највећима*, баш тада, зажелело Тиминих циповки. (Курир, 30. 4. – 2. 5. 2006, 9); „Очајне домаћице“ могу да позавиде политичарима који у очајничкој борби за сваки глас – не прежу од *најнижих међу најнижим* ударцима. (Вечерње новости, 5. 11. 2006, 10) итд.

„Надсуперлативни суперлатив“, какав имамо у претходним примјерима, свакако је најнефектнији начин наглашавања ексклузивног суперлативног значења, јер се присуство максималне особине код једнога појма истиче упоређењем са поредбеним појмом или групом појмова који дату особину имају у суперлативном степену. Зато су „надсуперлативни компаратив“ и „надсуперлативни суперлатив“ само различите форме исказивања истог максимализованог суперлативног својства, с тим што је због системског значења суперлатива – „надсуперлативни суперлатив“ експресивнији од „надсуперлативног компаратива“.

2.2. Да укратко закључимо. У српском књижевном језику постоји већи број синтаксичких форми релативног и апсолутног суперлатива којима се исказује градирање (неједнако присуство) особине изражене суперлативом придјева (или рјеђе прилога). Све те

конструкције могу се, с обзиром на везу члана који се пореди (поређенице) и члана с којим се врши поређење (поредбенице) подијелити на реченичне и ситагматаске (нпр: *Она спада међу најбоље њенисерке* и *Она је једна од најбољих њенисерки*).

2.2.1. С обзиром на семантички међуоднос поређенице и поредбенице, суперлативна конструкција може бити инклузивног или ексклузивног типа. У инклузивном суперлативу, без обзира да ли је у поредбеници наведен бројно одређен или неодређен скуп појмова обједињен суперлативном особином, између свих чланова поређења успоставља се на синтаксичком плану својеврсни однос еквативности: сваки од чланова карактерише се присуством суперлативне особине али се језички ничим не предодређује мјесто појединог члана у оквиру суперлативног скупа (нпр: *Он је био међу најбољим ученицима школе*; *Тој држави припада шест од десет највећих шахиста свијета*).

У ексклузивном суперлативу увијек се најмање један члан издваја из скупа као носилац јаче заступљене суперлативне особине (нпр: *Она је прва међу најбољим ученицима*; *Она је друга најбоља ученица*; *Она је далеко најбоља ученица*; *Ово је најчистијанија књига њослије Библије*, *Она је боља од најбоље*; *Она је најбоља међу најбољима*). У свим конструкцијама ексклузивног суперлатива, које су синтаксичко-семантички разнородне, подразумејева се градирање суперлативне особине, тако да се најмање један од елемената суперлативног скупа издваја по специфичном степену присуства (најчешће максималном) суперлативне особине присутне код свих чланова укључених у суперлативну конструкцију.

Извори:

а) новине

- *Балкан*, дневне новине из Београда.
- *Блиц*, дневне новине из Београда.
- *Вечерње новости*, дневне новине из Београда.
- *Глас јавности*, дневне новине из Београда.
- *Данас*, дневне новине из Београда.
- *Експрес Полишика*, дневне новине из Београда.
- *Интернационал*, дневне новине из Београда.
- *Курир*, дневне новине из Београда.
- *Национал*, дневне новине из Београда.
- *НИН*, недељне информативне новине из Београда.

- *Политика*, дневне новине из Београда.
- *Прес*, дневне новине из Београда.
- *Српски Национал*, дневне новине из Београда.
- б) књижевноумјетничка дјела:
  - Р. Бојичић – Радивоје Бојичић, *На ушћу двеју река испод Авале*, Дерета, Београд, 2004.
  - Р. Братић – Радослав Братић, *Зима у Херцеговини*, СКЗ, Београд, 1995.
  - Р. Домановић – Радоје Домановић, *Сатири*, Школска књига, Загреб, 1966.
  - В. Николић – Видан Николић, *Сенка десеторице*, Народна књига, Београд, 2000.
  - М. Капор – Момо Капор, *Елдорадо*, Новости, Београд, 2005.
  - Р. Кузмановић – Раде Кузмановић, *Глу Пак*, Чигоја штампа, Београд, 2002.
  - Р. П. Ного – Рајко Петров Ного, *Сузе и соколари*, Београдска књига, Београд, 2003.
  - Б. Страњаковић - Бранимир Страњаковић, *Успон или Оно што долази после Пада* (драма), специјални додаток у: Књижевне новине, 1064-1065, 15. 8. – 15. 9. 2002.

Литература:

- Babić i dr. 1991: Stjepan Babić, Dalibor Brozović, Milan Moguš, Slavko Pavčević, Ivo Škarić, Stjepko Težak, *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb: HAZU, Globus.
- Ковачевић 2003: Милош Ковачевић, „Перифрастичка компарација у српском књижевном језику“, у: *Граматичке и стилстичке теме*, Бања Лука: Књижевна задруга, 9-45.
- Mrazović & Vukadinović 1990: Pavica Mrazović, Zora Vukadinović, *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Dobra vest.
- Пипер и др. 2005: Предраг Пипер, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, Бранко Тошовић, *Синтакса савременога српског језика: једноставна реченица*, у редакцији Милке Ивић, Београд, Нови Сад: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска.
- Речник МС 1976: *Речник српскохрватског књижевног језика*, књ. 6, Нови Сад: Матица српска.
- Стевановић 1991: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик (граматички системи и књижевнојезичка норма) I: Увод, фонетика, морфологија*, Београд: Научна књига.

Miloš Kovačević

SUPERLATIVE GRADING

Summary

In Serbian literary language there exists a larger number of syntactic forms of relative and absolute superlative by means of which attribute grading (unequal presence) expressed by the adjective superlative (or less commonly by that of an adverb) is demonstrated. Due to the semantic interrelation of the comparative members, syntactic construction may be that of an inclusive or exclusive type. With inclusive superlative, regardless of the latter being numerically defined or representing an indefinite set of concepts encompassed by the superlative attribute, a unique equative relation is established on a syntactic level: each member is characterized by the presence of superlative attribute yet linguistically it does not predispose the position of the individual member within the superlative set (e.g. *He was among the best students* in school; The State includes *six out of ten greatest* check players in the world). With exclusive superlative it is always the case of at least one member becoming a distinct one within the set as bearer of the prevalent attribute (e.g. *She is the first among the best* students; She is *the second best* student; She is *by far the best* student; This is *the most read* book after the Bible; She is *better than the best*; She is *the best among the best*). With all constructions of the exclusive superlative, being syntactically and semantically diverse, superlative attribute grading is implied, so that at least one of the elements within the superlative set is a distinctive one in its specific degree of superlative attribute presence (most commonly that of a maximum) existent with all the members being part of the superlative construction.